

Житомирська науково-педагогічна школа: історія, здобутки, перспективи // Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, ред. кол.: В.Г. Кременя, Т. Лево-вицького, І.А. Зязюн, П.Ю. Саух, Н.Г. Ничкало, О.А. Дубасенюк, Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І Франка. 2012. – С. 114-148

Дубасенюк О.А.

ЖИТОМИРСЬКА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ШКОЛА: ІСТОРІЯ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

В останні роки актуалізується проблема підготовки науково-педагогічних кадрів вищої школи, важлива роль у її вирішенні належить науковим школам. Наукова школа являє собою творчий колектив на чолі з науковим керівником, який є автором певної дослідницької програми, що охоплює перелік проблем, на розв'язання яких спрямовується діяльність колективу, з визначенням принципових підходів до їх вирішення. Домінантою виступає теоретична концепція, яка коректується і збагачується науковцями у процесі роботи. Наукові школи здійснюють значний вплив на розвиток науки, які водночас активно розв'язують не тільки завдання наукового характеру, але й проблему підготовки нових поколінь учених. У науковій школі має бути створена особлива атмосфера натхнення, ентузіазму й інтелектуального піднесення та творчого пошуку, доброзичливості, взаємної підтримки і допомоги. Характерні риси стилю наукової школи, з якої виходять оригінальні дослідники, новатори у науці – це демократизм творчості, своєрідність мислення науковця, дух партнерства у пошуках істини; підтримка сміливої ініціативи; повага до критики, виховання здатності до самокритики¹. В. І. Вернадський наголошував: "...Наука є проявом дій у людському суспільстві сукупної людської думки"². Учений розглядав науку як геологічну та історичну силу, яка змінює біосферу і життя людства, поглиблюючи їх єдність.

На початку 80-х років тоді ще в Житомирському державному педагогічному інституті ім. Івана Франка на кафедрі педагогіки були створені позитивні передумови виникнення науково-педагогічної школи з проблеми дослідження професійної підготовки майбутнього вчителя. У процесі 25-річного розвитку наукового колективу пройдено наступні етапи: І. Аналітико-

---

¹ Педагогика : Большая современная энциклопедия / [сост. Е. С. Рапацевич]. – Мн. : "Соврем. слово", 2005. – С. 356.

² Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский ; отв. ред. А. Л. Яншин. – М. : Наука, 1991. – С. 38.

пошуковий – 1988-1992 рр. II. Диференціації наукових знань – 1993-1996 рр. III. Систематизації та узагальнення здобутих наукових знань – 1997-2003 рр. IV. Етап концептуалізації наукових знань – з 2004 року по теперішній час³. Проаналізуємо стисло особливості кожного з етапів.

I. Аналітико-пошуковий етап – (етап навчіння). Початковий період характеризувався певною ситуацією: на кафедрі педагогіки працювала значна кількість молодих викладачів, які прагнули долучитися до наукового пошуку. Постало завдання – сформувати творчий науковий колектив. Молоді науковці оволодівали основами теоретичних, історико-педагогічних, методологічних знань та методами наукового пошуку; набували науково-дослідницькі вміння. Викладачі вчилися орієнтуватися в інформаційному науковому просторі. Дослідників об'єднував насамперед інтерес до педагогічної науки, бажання більше пізнати, прагнення спільно здійснювати науковий пошук. Важливим є той факт, що більшість викладачів мали практичний досвід педагогічної роботи у загальноосвітніх закладах різного типу, що допомагало їм краще усвідомлювати нагальні проблеми школи та вчительства.

Викладачі опановували науковий стиль діяльності, здійснювали перші спроби написання наукових публікацій, вибудовували власну професійну і наукову позицію. Водночас зазначений період характеризувався демократичним рухом педагогів-новаторів, утвердженням ідей педагогіки співробітництва. Відбувалася зміна освітніх та виховних парадигм та ідеології, і в цілому теоретико-методологічних засад педагогіки, особливо у сфері теорії та методики виховання.

II. Етап диференціації наукових знань. Це період становлення викладача як дослідника. Молоді науковці обирали власний напрям наукового пошуку, вчилися формулювати проблему, об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження; прагнули поетапно здійснювати дослідження в контексті системного підходу. Продовжувалася наукова самоосвіта викладачів, яка полягала в поступовому опануванні молодими дослідниками системоутворювальними узагальненими знаннями та навичками, що стають реальним і необхідним підґрунтям дослідницької роботи. Вищим показником професійної готовності педагога до здійснення наукових досліджень є сформованість певного рівня методологічної культури. На етапі наукового становлення молодим науков-

---

³ Становлення наукової школи "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів" Житомирського державного університету імені Івана Франка // Модернізація освіти у контексті євроінтеграційних процесів: історико- педагогічний процес : [монографія / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук, Н. В. Якса, В. Є. Єремєєва, Т. П. Москвіна, Л. О. Данильчук, М. Б. Агапова та інші / за заг. ред. Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 9–23.; Житомирська науково-педагогічна школа "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів": здобутки та перспективи : зб. наук. праць / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 432 с.; Наукова школа: центр професійної підготовки педагогічних кадрів : наук. зб. / [за ред. проф. О. А. Дубасенюк]. – [вид. 2-ге, доп.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 418 с.

цям важливо було усвідомити сутність методології як учення про принципи, методи, форми, процедури пізнання й перетворення педагогічної діяльності. І перш за все, осмислити рівні методології: філософський, загальнонауковий (концепції, вживані в багатьох науках), конкретно-науковий (вихідні теоретичні концепції), технологічний (методика і техніка дослідження). Науковому становленню викладача також сприяла участь у науково-практичних конференціях, форумах, методологічних семінарах різного рівня.

Ураховуючи зазначене, викладачі розпочали досліджувати теоретико-методологічні, історико-педагогічні, аксіологічні, соціально-педагогічні, технологічні та навчально-методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів. Здійснювалися наукові пошуки щодо теоретичного підґрунтя дослідницької проблеми. Таким базисом постала концептуальна модель професійної підготовки педагога, яка вміщувала такі головні підпростори: структурний, функціональний, процесуальний, праксеологічний, технологічний. Водночас розпочалася експериментальна робота з обраних напрямів дослідження⁴.

У 1992-1994 роках на кафедрі розроблялася держбюджетна тема, що фінансувалася Міністерством освіти України – "Технологія навчання у педагогічному вузі (побудова навчального процесу при викладанні педагогічних дисциплін)" з пріоритетного наукового напрямку: проблеми нового змісту освіти та методики навчання і виховання, оскільки в той період існувала гостра потреба у створенні нового покоління педагогічної навчальної літератури. На основі обґрунтованої концептуальної моделі професійної діяльності вчителя-вихователя, яка відображалася у моделі підготовки майбутнього педагога, розроблено дидактичну систему викладання педагогічних дисциплін за технологічним підходом. Проведено експериментальну перевірку ефективності розробленої технології навчання. У результаті такої роботи – створено навчальний посібник "Практикум з педагогіки", який отримав гриф Міністерства освіти і науки України і пройшов широку апробацію у ВНЗ різних регіонів України. Така активна робота сприяла відкриттю спочатку аспірантури, а пізніше і докторантури при кафедрі педагогіки в університеті⁵.

ІІІ. Етап систематизації та узагальнення здобутих молодими дослідниками наукових знань. У 1996-2001 роках науковці школи виконували комплексну тему "Соціально-педагогічні чинники професійного становлення вчителя". У рамках теми досліджено соціально-педагогічні чинники професійного становлення майбутніх учителів. За результатами дослідження обґрунтовано теоретичні засади історико-педагогічної та соціально-педагогічної підготовки майбутніх учителів; виявлено наукові

---

⁴ Формування виховних умінь майбутніх педагогів / [за ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка]. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1996. – 308 с.

⁵ Практикум з педагогіки : навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 432 с.

основи моделювання полікультурної підготовки педагога; з позицій системного підходу проаналізовано соціально-орієнтовану підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками; розроблено методичні основи розв'язання соціально-педагогічних задач у процесі такої підготовки. Етап систематизації та узагальнення здобутих знань передбачав організацію викладачами досліджень на основі виявлення певних фактів, які допускають їх емпіричну перевірку, і характеризувався цілеспрямованістю, взаємозв'язком усіх методологічних процедур, методів, що ґрунтуються на сучасних концепціях та наукових підходах. При цьому широко використовувалися різні теоретичні методи дослідження (аналіз, синтез, абстрагування, моделювання та ін.), які спрямовані на здобуття нових знань та створення бази для прикладних досліджень.

На цьому етапі впроваджено теоретично обґрунтовану базову концепцію професійної виховної діяльності (О.А. Дубасенюк), спрямованої на пошук засобів підвищення ефективності виховної роботи з учнівською молоддю; здійснено системний підхід до аналізу індивідуальної виховної діяльності, структури і змісту її поняттєвого апарату та базових компонентів (цілемотиваційного, операційного, оцінного); розроблено трирівневу модель продуктивної виховної діяльності, проаналізованої крізь призму визначених психолого-педагогічних чинників; теоретично й експериментально обґрунтовано технологічний та задачний підходи до організації процесу оволодіння майбутніми вчителями педагогічними вміннями з виховної роботи. Визначені закономірності професійного становлення вчителя як вихователя постають рушійною силою виховного процесу і розкривають структуру, логіку виховної діяльності та дозволяють прогнозувати результати виховної роботи з різними категоріями учнів⁶.

IV. Етап концептуалізації наукових знань у дослідженнях науковців школи. Складність, багатогранність і міждисциплінарний статус проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя вимагав її вивчення у системі координат, що задається різними рівнями методології науки: рівень філософської методології, рівень загальнонаукових принципів дослідження, рівень методики та техніки дослідження. У діяльності наукової школи реалізуються три основні базисні концепти.

Методологічний концепт: загально-філософський, конкретно-науковий, парадигмальний, гносеологічний, праксеологічний; сучасні наукові підходи (системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний, культу-

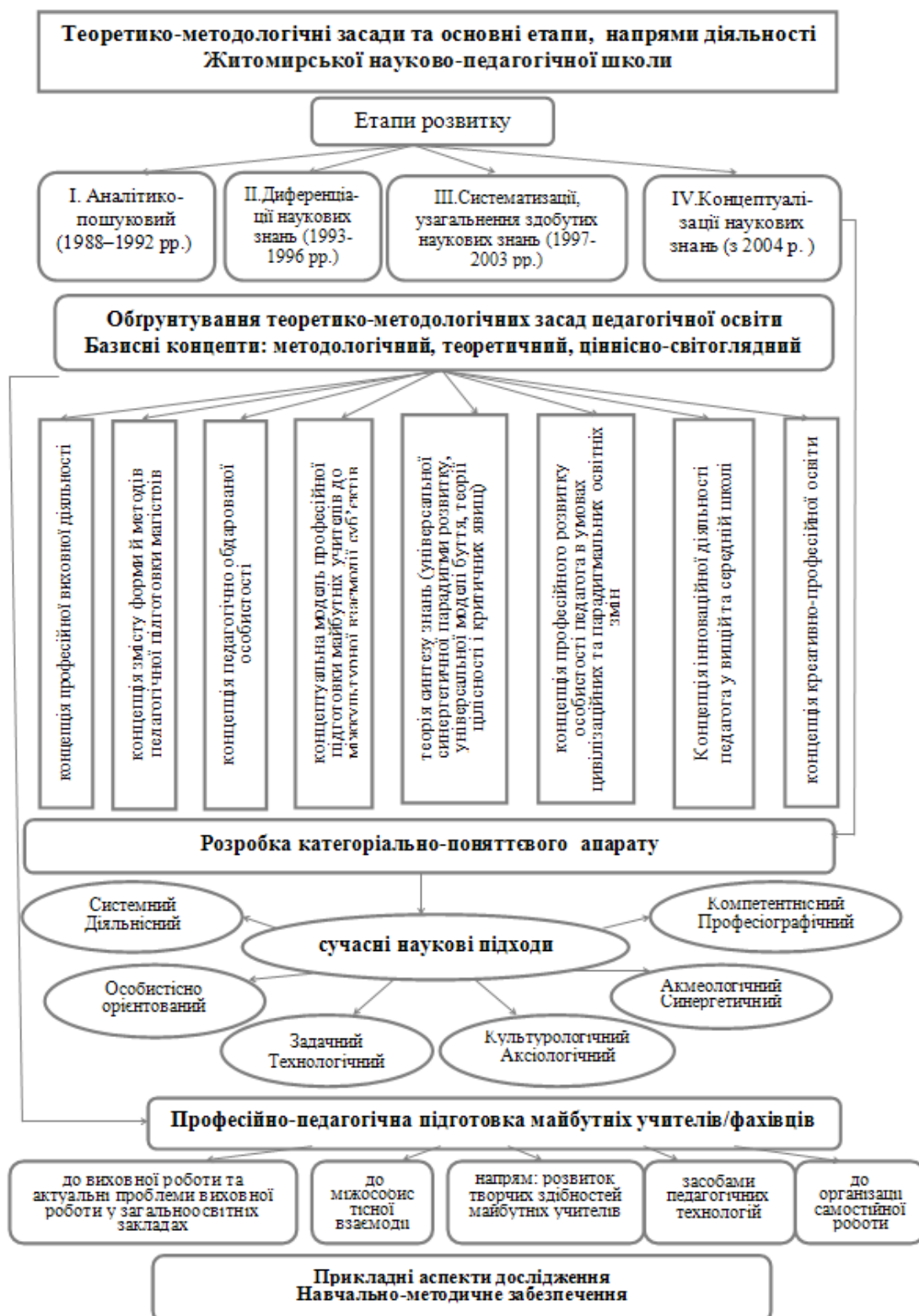
---

⁶ Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1994. – 187 с.; Дубасенюк О. А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1995. – 260 с.; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.

*Дубасенюк О. А. Житомирська науково-педагогічна школа:
історія, здобутки, перспективи*

рологічний, акмеологічний, синергетичний, професіографічний, компетентнісний та ін.).

*Дубасенюк О. А. Житомирська науково-педагогічна школа:
історія, здобутки, перспективи*

Теоретичний концепт охоплює теорії, закони, закономірності, моделі, аксіоми, постулати, концепції, класифікації, категорії, поняття, факти тощо і складається з п'яти *принципів*: універсальності, моделювання педагогічних процесів, ступеневості педагогічної освіти, апроксимації педагогічних функцій учителя, множинності моделей педагогічної освіти, діалектичної етапності та циклічності. Теоретичний концепт доповнюється і розвивається наступними *критеріями*: формалізації, діагностичності, інтеграції, прогностичності.

Ціннісно-світоглядний концепт вміщує: ідеали, мотиви, потреби, установки, світоглядні програми, ціннісні орієнтації, ідеологеми, кодекси, погляди, прагнення тощо⁷.

Нині у межах наукової школи розробляються три комплексні теми: "Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти" (РК 0110U002274) – науковий керівник теми: проф. С.С. Вітвицька, "Формування професійної компетентності майбутніх учителів в умовах Європейської інтеграції" (РК 0110U002110) – науковий керівник теми: проф. О.А. Дубасенюк, "Теоретичні і методичні засади розробки науково-педагогічного супроводу обдарованої особистості" (РК 0110U002112) – науковий керівник теми: проф. О.Є. Антонова.

Етап концептуалізації наукових знань передбачав **розробку теоретико-методологічних засад** професійно-педагогічної освіти. За роки існування науково-педагогічної школи (25 років) науковцями виконано низку теоретико-експериментальних досліджень, представлених у концептуальних положеннях чотирьох докторських та 50 кандидатських дисертаціях, розроблено ряд фундаментальних праць. Це сприяло відкриттю спеціалізованої вченої ради з педагогіки із захисту докторських і кандидатських дисертацій. Нині над докторськими дисертаціями працюють 5 викладачів, над кандидатськими – 20 осіб. Сьогодні у складі науково-педагогічної школи "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів" працюють 5 професорів, 4 доктори педагогічних наук, 50 кандидатів наук.

---

⁷ Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Антонова Олена Євгенівна. – Київ, 2008. – 548 с.; Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский ; отв. ред. А. Л. Яншин. – М. : Наука, 1991.; Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вітвицька Світлана Сергіївна. – Житомир, 2011. – 599 с.; Вознюк О. В. Організаційно-педагогічні засади формування здорового способу життя : монографія / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк, Ф. М. Калінчук. – Житомир : Изд-во ЖГУ ім. І. Франко, 2012. – 408 с.; Вознюк А. В. Философские основания педагогической аксиоматики : [монографія] / А. В. Вознюк, А. А. Дубасенюк. – Житомир : Изд-во ЖГУ ім. І. Франко, 2011. – 564 с.; Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : [монографія] / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир : В -во ЖДУ ім. І. Франка. – 684 с.; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.; Фурман А.В. Модульно-розвивальне навчання: принципи, умови, забезпечення: [монографія] / А.В. Фурман. К.: Правда Ярославичів, 1997. – 340 с.

Проаналізуємо основні наукові доробки та напрями роботи Житомирської науково-педагогічної школи. У загальному вигляді, концептуально наукова діяльність представлена на схемі 1.

З 2004 року активно розробляються концептуальні положення професійної підготовки майбутніх учителів у таких перспективних напрямках: теоретичні та методичні засади *педагогічної підготовки магістрів* в умовах ступеневої освіти; у цьому напрямі розроблено професіограму магістра освіти, обґрунтовано концепцію, зміст форми й методи педагогічної підготовки магістрів (С. С. Вітвицька)⁸; теорія і практика навчання *обдарованих студентів у педагогічному університеті*; отриманий результат: побудовано модель педагогічно обдарованої особистості з такими компонентами: *педагогічне покликання*, як спрямованість особистості до виконання педагогічної діяльності; *педагогічні здібності*, рівень розвитку яких вище за середній; *педагогічна креативність* – здатність до педагогічної творчості; *інтелектуальні здібності*, як чинник сприяння засвоєнню та трансформації знань у певній науковій сфері; розроблено концепцію роботи ВНЗ з обдарованими студентами (О. Є. Антонова)⁹; теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу; обґрунтовано відповідну концептуальну модель та педагогічну технологію організації продуктивної міжкультурної взаємодії майбутніх педагогів за модульним підходом з використанням новітнього науково-методичного забезпечення такої підготовки (Н. В. Якса)¹⁰; система професійно-педагогічної підготовки студентів університетів у контексті Болонського процесу (Н. Г. Сидорчук)¹¹; теоретико-методологічні засади професійного розвитку педагогів загальноосвітніх закладів в умовах цивілізаційних змін (О. В. Вознюк)¹², теоретико-технологічні засади інноваційної діяльності педагогів загальноосвітніх закладів (І. І. Коновальчук)¹³, методичні засади формування етнопедагогічної культури майбутнього вчителя-філолога в умовах Поліського регіону (О.С. Березюк)¹⁴; теоретичні і методичні основи профе-

---

⁸ Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вітвицька Світлана Сергіївна. – Житомир, 2011. – 599 с.

⁹ Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Антонова Олена Євгеніївна. – Київ, 2008. – 548 с.

¹⁰ Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності Кримського регіону: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Якса Наталя Володимирівна. – Київ, 2009. – 574 с.

¹¹ Модернізація вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів : зб. наук. праць учасників Всеукр. методол. семінару з міжнар. участю. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 332 с.

¹² Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : [монографія] / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир : В-во ЖДУ ім. І. Франка. – 684 с.

¹³ Коновальчук І. І. Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах / І. І. Коновальчук // Інновації у вищій школі: проблеми, досвід, перспективи : [монографія / за ред. П. Ю. Сауха]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 124–134.

¹⁴ Березюк О. С. Методи організації особистісно орієнтованого навчання в освітньому середовищі / О. С. Березюк // Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2012. – С. 346–360.

сійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем (В.А. Ковальчук)¹⁵; теоретичні і методичні засади розвитку креативності вчителів інформатики в системі неперервної професійної освіти (С.М. Овчаров)¹⁶ та ін.

Науковцями школи у монографічному дослідженні представлено і проаналізовано сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку педагогічної освіти. На основі системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, культурологічного, компетентнісного підходів, полікультурної парадигми розкриваються особливості педагогічної діяльності; педагогічна освіта розглядається як процес професійного та соціального становлення особистості майбутнього педагога в умовах прискореної глобальної інтеграції у світове співтовариство¹⁷.

Розробка теорії професійно-педагогічної освіти потребує насамперед обґрунтування цільових орієнтирів розвитку особистості у системі освіти. Зроблена спроба висвітлити освітні пріоритети з цієї проблематики у контексті інтегративного підходу, яке здійснене у монографічному дослідженні О.В. Вознюка, О.А. Дубасенюк. Монографія являє комплексне міждисциплінарне дослідження, в якому розглядаються наукові основи телеології особистості у системі освіти. Уперше обґрунтовані: універсальний пояснювальний принцип психолого-педагогічних та загальнонаукових феноменів; психолого-педагогічний аспект універсальної парадигми розвитку; авторська концепція розв'язання проблемних ситуацій, прийняття рішення; структура людини; інтегративний психолого-педагогічний і філософсько-природничий підхід до цілей та механізмів розвитку особистості у контексті освітньої траєкторії¹⁸.

Здійснено ґрунтовне дослідження у сфері філософії освіти та педагогічної аксіоматики. На основі філософського принципу єдності світу і загально-го зв'язку явищ аналізуються філософські універсалії, робиться спроба обґрунтувати аксіоматичну базу сучасної науки й окреслити її педагогічні проєкції. Репрезентується теорія синтезу знань, що складається з трьох аспектів – універсальної синергетичної парадигми розвитку, універсальної моделі буття, теорії цілісності й критичних явищ. Обґрунтовується холістична парадигма освіти в контексті сучасних наукових підходів, що дозволяє концептуалізувати три педагогічні напрями – традиційний, актуалізаційний і біфуркаційний. Наукові положення, що висвітлені у монографії, представлено на основі фра-

---

¹⁵ Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.

¹⁶ Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 284 с.

¹⁷ Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку : [монографія / авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк]. – [вид. 2-е, доп.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 380 с.

¹⁸ Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : [монографія] / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир : В -во ЖДУ ім. І. Франка. – 684 с.

ктально-голограмного, рекурсійного методу¹⁹.

Науковці школи брали участь у розробці наукового видання, здійсненого спільно з науковцями Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки на чолі з проф. Д.В. Чернілевським, у якому обґрунтовано методологію наукової діяльності. У роботі викладено теоретико-методологічні і технологічні засади теорії та практики наукової діяльності у ВНЗ, розглянуто сутність науки, її структуру в суспільній сфері на сучасному етапі його розвитку; висвітлено технології наукової діяльності на прикладі педагогіки, педагогічної синергетики, психології та інших наук з позиції філософської теорії і практики. Наведені методи аналізу сучасних знань та методика проектування науково-педагогічної діяльності; форми її організації та розвитку у вищій школі України²⁰.

Інноваційна діяльність педагога у вищій та середній освіті. Особлива увага звертається на інноваційні процеси у вищій та середній освіті. Привертає увагу дослідження І.І. Коновальчука у цьому напрямі. Науковець зазначає, що у сучасному світі освіта стає однією з ключових сфер суспільства, у якій формуються майбутні ресурси його оновлення і розвитку. Тому характерною тенденцією сучасної освіти є інноваційність, тобто її відкритість до нового, випереджувальний характер відносно інших галузей людської діяльності. Розв'язання досліджуваної проблеми вимагає створення цілісної обґрунтованої концепції інноваційних процесів у ЗНЗ у таких напрямках: *методологічне обґрунтування* смислу освітніх інновацій, розуміння яких пояснюється провідними концепціями сучасної філософії освіти; визначення можливостей загально- і конкретно наукових підходів щодо аналізу, прогнозування і регулювання інноваційних освітніх процесів; *теоретичне обґрунтування* дослідження, яке вимагає конкретизації його поняттєвого апарату, побудови концептуальної ідеї, виділення основних параметрів, видів, структури, функцій інноваційних процесів, виявлення взаємозв'язків між компонентами інноваційних процесів, їх системного впорядкування; *науково-методичне обґрунтування* організаційно-педагогічних умов реалізації інновацій у ЗНЗ, які обумовлюються взаємодією зовнішніх об'єктивних і внутрішніх суб'єктивних чинників і проявляються у соціально-психологічних детермінантах, мотиваційно-ціннісних установах суб'єктів інноваційної діяльності, створенні інноваційного середовища і розвитку інноваційного потенціалу навчального закладу; *практична реалізація* на технологічному рівні моделі інноваційної системи, що передбачає визначення критеріїв ефективності інноваційних процесів, прогнозування шляхів і результатів інноваційного розвитку ЗНЗ,

---

¹⁹ Вознюк А. В. Философские основания педагогической аксиоматики : [монография] / А. В. Вознюк, А. А. Дубасенюк. – Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2011. – 564 с.

²⁰ Методологія наукової діяльності : навч. посібник / [Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк та ін. ; за ред. проф. Д. В. Чернілевського]. – [вид. 2-ге, допов.]. – Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. – 484 с.

розробки технологій інноваційної діяльності та моніторингові дослідження результатів впровадження інновацій.

Інноваційні освітні процеси універсальні за своєю природою, тому дослідження є міждисциплінарним, оскільки інтегрує філософські, педагогічні, соціологічні, психологічні, культурологічні знання з позицій гуманістичного, культурологічного, системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого, синергетичного, акмеологічного підходів.

Дослідження інноваційних процесів продовжено й у вищій школі. Науковці Житомирської філософської і науково-педагогічної шкіл Поліського регіону обґрунтували концептуальні засади та методологічні підходи до вищої освіти в умовах інформаційного суспільства та дослідили проблему впровадження інновацій в освітню практику ВНЗ у контексті євроінтеграційних і глобалізаційних світових процесів. Досліджувана проблема висвітлюється за такими напрямками: загальні інноваційні процеси в освітній галузі, що спираються на сучасні наукові підходи; особливості розробки та впровадження у навчальну діяльність інноваційних технологій професійного становлення сучасного фахівця; практика впровадження освітніх інновацій в системі професійної освіти майбутніх фахівців; інноваційні методичні аспекти підготовки студентів у вищій школі²¹. Вивчено регіональні особливості інноваційно-креативної діяльності педагогів Житомирщини, запропоновано авторські інноваційні педагогічні технології²².

Крім того, викладачі розробляють і такий перспективний напрям, як проблема креативної педагогіки на основі узагальнення наукових і практичних здобутків різних регіонів України щодо теорії і практики креативної освіти. Окреслено теоретико-методологічні та прикладні аспекти креативної професійної освіти майбутнього учителя, висвітлено інноваційні креативні технології у вищій школі та особливості їх впровадження у процес професійної підготовки майбутнього фахівця. Результати було обговорено на Всеукраїнському круглому столі з цієї проблеми і репрезентовано у монографічному дослідженні²³.

Обґрунтування теоретико-методологічних засад професійно-педагогічної освіти потребує розробки відповідного **категоріально-поняттєвого апарату**. У результаті дослідження виявлено і конкретизовано низку термінологічно-поняттєвих просторів.

Досліджено поняттєвий масив дефініцій: "професійна педагогічна діяльність", "професійна педагогічна освіта", "неперервна професійна освіта",

---

²¹ Інновації у вищій школі: проблеми, досвід, перспективи : [монографія / за ред. П. Ю. Сауха]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

²² Історія педагогіки / [за ред. проф. М. В. Левківського, докт. пед. наук О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во Житомир. держ. пед. ун-ту, 1999. – 336 с.

²³ Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 284 с.

"професіоналізм особистості", "професіоналізм діяльності" та ін. (О.А. Дубасенюк, С.С. Вітвицька, О.В. Вознюк, С.М. Овчаров та ін.)²⁴.

Уточнено сутність досліджуваних понять: "професійна майстерність", "педагогічна майстерність", "компетентність", "професійна компетентність", "компетенція", „комунікативна компетентність", "методична компетентність", "інформаційна компетентність", "іншомовна стратегічна компетенція", "культурологічна компетентність", "полікультурна компетентність" (О.А. Дубасенюк, З. В. Залібовська-Ільніцька, Ю. М. Захарчишина, Н. С. Щерба, Н.В. Якса) та ін.²⁵.

Обґрунтовано категорії: "виховання", "виховна діяльність". Виділено відповідні категоріальні ознаки поняття "виховання": соціально-історичне явище, процес передачі соціального досвіду, духовної культури народу, процес, що веде до певних змін, вплив, система впливів суспільства, зовнішніх умов, суб'єктів педагогічного впливу, взаємодія суб'єктів і об'єктів виховання, спільна діяльність усіх учасників виховного процесу, управління процесом формування особистості, керівництво розвитком особистості тощо. Крім того у контексті задачного підходу розглянуто основні поняття теорії педагогічних і, зокрема виховних задач як найменш розробленої науковцями: поняття: "ситуація", "педагогічна ситуація", "виховна ситуація", "задача", "педагогічна задача", "виховна задача" (О.А. Дубасенюк, О.С. Березюк, О.М. Власенко), "соціально-педагогічна задача", "методичні основи розв'язання соціально-педагогічних задач" (В.А. Ковальчук, Т.І. Шанскова)²⁶.

---

²⁴ Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вітвицька Світлана Сергіївна. – Житомир, 2011. – 599 с.; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.; Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : [монографія] / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк. – Житомир : В-во ЖДУ ім. І. Франка. – 684 с.

²⁵ Залібовська-Ільніцька З. В. Підготовка майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Залібовська-Ільніцька Зоя Володимирівна. – Житомир, 2009. – 250 с.; Захарчишина Ю. М. Педагогічні умови підготовки офіцерів Збройних Сил України до соціокультурної діяльності в миротворчих місіях: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Захарчишина Юлія Михайлівна. – Житомир, 2011. – 348 с.; Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с.; Щерба Н. С. Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетенції: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Щерба Наталія Сергіївна. – Житомир, 2009. – 343 с.; Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурності Кримського регіону : [монографія] / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 597 с.

²⁶ Власенко О. М. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Власенко Ольга Миколаївна. – Херсон, 2005. – 227 с.; Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Імені Франка, 2010. – 272 с.; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.; Ковальчук В. А. Соціально-педагогічні задачі: сутність, типологія, технологія розв'язання : [монографія] / В. А. Ковальчук. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 152 с.; Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шанскова Тетяна Ігорівна. – Київ, 2002. – 224 с.

Уточнено такі базові поняття, як "магістр освіти", "педагогічна підготовка магістрів", "готовність магістра до педагогічної діяльності", "ступенева педагогічна освіта", "педагогічна підготовка магістрів освіти", "професіограма магістра освіти", "модель підготовки магістрів освіти", "модульно-контекстна технологія", "готовність магістра освіти до педагогічної діяльності" (С.С. Вітвицька)²⁷.

Проаналізовано термінологічний простір, пов'язаний з проблемою "обдарованість": задатки, здібності, обдарованість, талановитість, геніальність, педагогічна обдарованість, інтелектуальна обдарованість, методика навчання педагогічно обдарованих студентів (О.Є. Антонова)²⁸.

Досліджено базові поняття "культура", "полікультурність", "полікультурна освіта", "взаємодія", "міжкультурна взаємодія", "компетентність у міжкультурній взаємодії" (Н.В. Якса)²⁹.

Проаналізовано поняття: "інновації", "інноваційні процеси у ЗОЗ", "інноваційні процеси у вищій школі", "інноваційна діяльність педагога", "інноваційна особистість", "інноваційні технології", "реалізація інноваційних технологій" (О.А. Дубасенюк, І.І. Коновальчук)³⁰.

Частина науковців вивчає поняття "взаємодія" і споріднені з ним поняття. Здійснено аналіз групи таких понять: "конфлікт", "ситуація конфлікту", "міжособистісна взаємодія", "підготовка майбутніх учителів до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту" (Ю.О. Костюшко)³¹. Виявлено сутність

---

²⁷ Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 316 с.; Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / С. С. Вітвицька. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. – 440 с.

²⁸ Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Антонова Олена Євгенівна. – Київ, 2008. – 548 с.; Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 456 с.; Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.; Антонова О. Є. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи / О. Є. Антонова, Ю. М. Клименюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 263 с.

²⁹ Костюшко Ю. О. Педагогічні особливості підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Костюшко Юрій Олексійович. – Житомир, 2005. – 263 с.; Слоньовська О. Б. Полікультурна освіта майбутніх учителів гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах Канади: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Слоньовська Оксана Богданівна. – Житомир, 2011. – 256 с.; Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів до міжкультурної взаємодії в умовах полікультурності Кримського регіону : [монографія] / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 597 с.

³⁰ Інновації у вищій школі: проблеми, досвід, перспективи : [монографія / за ред. П. Ю. Сауха]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.; Інноваційна діяльність педагогів Житомирщини. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 44 с.; Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с.; Коновальчук І. І. Теоретичні засади реалізації інноваційних процесів у вищих навчальних закладах / І. І. Коновальчук // Інновації у вищій школі: проблеми, досвід, перспективи : [монографія / за ред. П. Ю. Сауха]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – С. 124–134.

³¹ Костюшко Ю. О. Педагогічні особливості підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Костюшко Юрій Олексійович. – Житомир, 2005. – 263 с.

та взаємозв'язок базових понять дослідження: „комунікативна компетентність“, „комунікативна компетентність молодшого школяра“, „готовність майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів“ (З.В. Залімовська-Ільницька)³², розкрито сутність понять "взаємодія", "комунікація", "готовність", "готовність до комунікативної взаємодії" (С.Д. Поплавська)³³.

Проаналізовано такі поняття, як індивідуальний підхід, індивідуальна робота, індивідуалізація, педагогічна технологія, педагогічна готовність, професійна підготовка (В.М. Єремєєва)³⁴.

У дослідженнях науковців школи реалізовано **сучасні наукові підходи**. Усі виконані дослідження спираються на відомі наукові підходи: системний, інтегративний, особистісно орієнтований, діяльнісний, акмеологічний, синергетичний, аксіологічний, культурологічний, гуманістичний, інтегративний, компетентнісний, технологічний, задачний та ін. Прикладом застосування комплексу сучасних наукових підходів, зокрема системного, є дослідження проф. С.С. Вітвицької при дослідженні теоретико-методичних засад педагогічної підготовки магістрів³⁵.

Проаналізуємо окремі дослідження у контексті **сучасних підходів**, які були здійснені науковцями школи і які обирали один із сучасних підходів як пріоритетний.

Особистісно орієнтований підхід застосовано у багатьох дисертаційних роботах науковців школи. Узагальнено наукові напрацювання у сфері професійно-педагогічної освіти у межах особистісно орієнтованого підходу в монографічному дослідженні³⁶. Окреслено теоретико-методологічні засади такого підходу, розроблено навчально-методичне забезпечення особистісно орієнтованого підходу у вищій та середній освіті та особливості його впровадження у процесі фахової підготовки майбутніх учителів. Показовим є дослідження С.Л. Яценко, яка обґрунтувала педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання учнів у гімназії. Досліджувана проблема вивчена в історико-педагогічному, філософському, психологічному, соціально-педагогічному аспектах. Автором розкрито особливості організації особистісно орієнтовано-

---

³² Залімовська-Ільницька З. В. Підготовка майбутніх учителів до формування комунікативної компетентності молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Залімовська-Ільницька Зоя Володимирівна. – Житомир, 2009. – 250 с.

³³ Поплавська С. Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Поплавська Світлана Дмитрівна. – Житомир, 2009. – 266 с.

³⁴ Єремєєва В. М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Єремєєва Віра Модестівна. – Київ, 2002. – 246 с.

³⁵ Вітвицька С. С. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Вітвицька Світлана Сергіївна. – Житомир, 2011. – 599 с.

³⁶ Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2012. – 436 с.

го навчання в умовах інноваційного закладу гуманітарного профілю. Уперше побудовано модель та систему організації такого навчання, концептуальною ідеєю якого виступає суб'єкт-суб'єктна взаємодія учасників навчально-виховного процесу. Експериментально перевірено виявлені психолого-педагогічні та методичні умови організації особистісно орієнтованого навчання учнів гімназії. Доведено, що розроблена модель адекватна потребам розвитку основних сфер особистості вчителя й учня та процесам національного культуротворення³⁷.

Розглянуто й окремо такий напрям: підготовка майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання (О.Ю. Усата). Виявлено сутність і взаємозв'язок базових понять дослідження. Розроблено й підтверджено ефективність моделі та технології підготовки майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання. Визначено критеріальні характеристики готовності студентів у визначеному напрямі. Результати експерименту реалізовано у навчальному процесі ВНЗ³⁸.

Актуальним напрямом педагогічної науки постає розробка та впровадження **задачного підходу** в професійну підготовку майбутнього педагога. У дослідженні О.А. Дубасенюк³⁹ проаналізовано особливості професійної педагогічної та її складової – виховної діяльності педагога, що являє собою процес розв'язання множини виховних задач. Задачний підхід інтенсивно розвивається в останні роки і передбачає не тільки розробку типології виховних задач, але й педагогічну технологію їх розв'язання як результат вивчення особливостей професійних рішень педагогами педагогічних задач. Виділено наступні типи професійних рішень: емпіричний, емпірію-педагогічний, психолого-педагогічний, системно-узагальнюючий. Подальше дослідження призвело до створення свого роду гнучкого алгоритму процесу розв'язання педагогічних/виховних задач як у стратегічному плані, так і в оперативному. Узагальнюючий рівень включає такі етапи: підготовчий (орієнтовний), діагностичний, проектувальний, реалізаційний, оцінний. Оперативний – конкретизує загальний шуканий алгоритм. Результати дослідження представлено у монографії та навчальному посібнику "Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання"⁴⁰, в яких окреслено теоретичні засади процесу

---

³⁷ Яценко С. Л. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання учнів у гімназії: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Яценко Світлана Леонідівна. – Житомир, 2005. – 259 с.

³⁸ Усата О. Ю. Підготовка майбутніх учителів інформатики до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Усата Олена Юріївна. – Житомир, 2009. – 247 с.

³⁹ Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.

⁴⁰ Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.; Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Імені Франка, 2010. – 272 с.

розв'язання професійно орієнтованих педагогічних задач та завдань, розроблено типологію і технологію їх вирішення, завдання для самостійної роботи студентів до основних розділів курсу педагогіки; практичні, тестові завдання, підібрані на основі аналізу педагогічних джерел та ситуацій, що виникали у педагогічній практиці. Проведені дослідження щодо підготовки майбутніх учителів до моделювання педагогічних ситуацій морально-етичного спрямування (О.С. Березюк, О.М. Власенко) ⁴¹.

У цьому ж напрямі здійснено дослідження соціально-педагогічної діяльності вчителя як процесу розв'язання множини соціально-педагогічних задач, за умов урахування системи соціально-педагогічних чинників і педагогічно доцільної організації відносин школяра із соціумом, що ґрунтуються на принципах гуманізму та демократизму (В.А. Ковальчук) ⁴². Досліджено процес формування вмінь у майбутніх учителів розв'язувати соціально-педагогічні задачі. Схарактеризовано специфіку соціально-педагогічних задач у професійній діяльності вчителя, визначено передумови їх виникнення, розроблено їх структуру, типологію. Обґрунтовано та експериментально перевірено методичні засади розв'язання соціально-педагогічних задач у підготовці вчителя, що включає відповідний технологічний процес і методичний інструментарій їх розв'язку. Розроблено типологію педагогічних задач, необхідних для соціально орієнтованої підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками (Т.І. Шанскова) ⁴³.

Акмеологічний підхід у педагогічній освіті виступає методологічним орієнтиром, що забезпечує цілеспрямованість і результативність цієї діяльності, який упродовж багатьох років застосовується у дослідженнях науковців Санкт-Петербурзької академії акмеологічних наук (Росія), Української академії акмеологічних наук та Житомирської науково-педагогічної школи. Дослідженнями науковців доведено, що акмеологічний підхід постає як інтегратор інших підходів до проектування: гуманістичного, культурологічного, системно-інтегративного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та ін. Здійснено проектування інтегративних освітніх програм у контексті акмеологічного підходу, спрямованого на розвиток творчої особистості педагога на основі принципів саморозвитку, рефлексивності, мотивації досягнень, забезпечення

---

⁴¹ Березюк О. С. Методи організації особистісно орієнтованого навчання в освітньому середовищі / О. С. Березюк // Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2012. – С. 346–360. ; Власенко О. М. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Власенко Ольга Миколаївна. – Херсон, 2005. – 227 с.

⁴² Ковальчук В. А. Методичні основи розв'язання соціально-педагогічних задач у процесі підготовки майбутніх вчителів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ковальчук Валентина Антонівна. – К., 2000. – 190 с.; Ковальчук В. А. Соціально-педагогічні задачі: сутність, типологія, технологія розв'язання : [монографія] / В. А. Ковальчук. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 152 с.

⁴³ Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шанскова Тетяна Ігорівна. – Київ, 2002. – 224 с

успіху, індивідуалізації, міждисциплінарної інтеграції, системності, гуманізації.

Акмеологічний підхід у процесі дослідження поетапно реалізує програму професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя: проектується зміст концепції професійно-педагогічної підготовки; створюється акмеологічне середовище розвитку – прагнення до успіху, до творчості, до високих результатів діяльності суб'єктів освітнього процесу; формується акмеологічна позиція педагога в його професійній діяльності; оновлюється зміст освіти в її цілісності, інтегративності, системності, що ґрунтуються на людинознавстві; застосовуються акмеологічні технології як технології забезпечення успіху і високих досягнень суб'єктів освіти; розробляється акмеологічний супровід педагогічного процесу; аналізуються та узагальнюються акмеологічні результати освіти (О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук).

У межах наукової школи також активно розробляється проблема **синергетичного підходу в педагогічній освіті**, що дозволило отримати певні наукові результати. Зокрема, О. В. Вознюком проаналізовано розвиток вітчизняної педагогічної думки у контексті синергетичного підходу, який розглядається як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки другої половини ХХ століття. Окреслюється синергетична парадигма пізнання світу, становлення, головні риси педагогічної синергетики – новітньої форми педагогічної рефлексії, яка осмислює, проектує та оптимізує педагогічні системи на основі синергетичних принципів, досліджує відомі педагогічні системи щодо наявності у них синергетичних рис. Уперше: розроблено критеріальні ознаки виявлення синергетичних ресурсів педагогічних систем, здійснено аналіз розвитку вітчизняної педагогічної думки з використанням методології синергетики та узагальнено провідні тенденції розвитку освіти визначеного періоду; обґрунтовано синергетичну модель актуалізації глобальних та локальних тенденцій розвитку освіти і педагогічної думки. Конкретизовано провідні принципи та зміст синергізації навчання і виховання з метою оптимізації освітнього простору; представлено цілісний аналіз проблеми впровадження синергетичної парадигми у педагогічну освіту⁴⁴.

За останні роки синергетичний підхід активно впроваджується у дослідженнях науковців Житомирської науково-педагогічної школи (С.С. Вітвицька, Ю.М. Захарчишина, Ю.Г. Корнійчук, Н.В. Якса та ін.). Набули активного поширення принципи педагогічної синергетики та проблеми подальшого розвитку концептуального оновлення категорій педагогіки на основі використання положень синергетичного підходу. Результати досліджень у цій сфері представлено у монографії, в якій проаналізовано загальні світові тенденції в сфері педагогічної освіти в контексті акме-синергетичного підходу; визначено і досліджено пріоритетні напрями педагогічної освіти:

---

⁴⁴ Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід : [монографія] / О. В. Вознюк ; за ред. проф. П. Ю. Сауха. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 184 с.

фундаментальна акмеологія (теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів); прикладна акмеологія (історія та здобутки у сфері професійної підготовки майбутніх учителів/фахівців); синергетична акмеологія (теоретичні та прикладні аспекти) ⁴⁵.

У дослідженнях науковців школи у різних аспектах реалізовано **технологічний підхід**. Розроблено загальнопедагогічні та соціально-педагогічні технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, які вміщують цільовий, змістово-інформаційний, процесуальний, діяльнісно-операційний, оцінно-результативний компоненти (О.А. Дубасенюк) ⁴⁶.

Створені технології конкретизуються у наступних напрямках.

Технології підготовки майбутніх учителів: до індивідуалізації навчання учнів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу (В.М. Єремєєва) ⁴⁷, до організації взаємонавчання учнів основної школи (С.О. Карплюк) ⁴⁸, до соціально-педагогічної роботи з батьками й охоплює початковий, основний, практичний та завершальний етапи (Т.І. Шанскова) ⁴⁹, до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту (Ю.О. Костюшко) ⁵⁰, модульно-контекстна технологія педагогічної підготовки магістрів освіти в класичних і педагогічних університетах на принципах евристичної педагогіки (С.С. Вітвицька) ⁵¹, *технологія формування:* самоосвітньої діяльності студентів педагогічних навчальних закладів (Н.Г. Сидорчук) ⁵², професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами діалогу культур (В.О. Калінін) ⁵³, майбутніх учителів інформатики засобами моделювання, яка передбачала реалізацію мотиваційно-орієнтаційного, змістово-теоретичного, процесуально-

---

⁴⁵ Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 389 с.

⁴⁶ Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: навч. посіб.: у 2-х ч. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир: держ. пед. ун-т, 2001. – Ч. 1: Технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів. – 260 с.

⁴⁷ Єремєєва В. М. Педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Єремєєва Віра Модестівна. – Київ, 2002. – 246 с.

⁴⁸ Карплюк С. О. Технологія підготовки майбутніх учителів математики до організації взаємонавчання учнів основної школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Карплюк Світлана Олександрівна. – Житомир, 2009. – 270 с.

⁴⁹ Шанскова Т. І. Соціально орієнтована підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи з батьками: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Шанскова Тетяна Ігорівна. – Київ, 2002. – 224 с.

⁵⁰ Костюшко Ю. О. Педагогічні особливості підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Костюшко Юрій Олексійович. – Житомир, 2005. – 263 с.

⁵¹ Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури за модульно-рейтинговою системою навчання / С. С. Вітвицька. – Житомир: ЖДУ, 2005. – 398 с.

⁵² Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Сидорчук Нінель Герандівна. – Київ, 2001. – 218 с.

⁵³ Калінін В. О. Педагогічна технологія "діалогу культур" як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови: [монографія / В. О. Калінін; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк]. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 278 с.

діяльнісного, аналітико-коригуючого етапів (Я.Б. Сікора) ⁵⁴, іншомовної стратегічної компетенції (Н.С. Щерба) ⁵⁵.

Технології підготовки майбутніх фахівців до формування: професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю, що реалізовано шляхом оновлення змісту окресленої проблеми, використанням доцільних форм навчання та комплексу іміджотформувальних методів, що органічно поєднують кейс-метод з традиційними методами навчання (Л.О. Данильчук) ⁵⁶, у майбутніх офіцерів культурологічної компетентності (Л.П. Маслак) ⁵⁷; технологія застосування модульно-рейтингової системи навчання у фаховій підготовці студентів економічних спеціальностей коледжів (О.П. Іванцова) ⁵⁸.

Технологія професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до виховної роботи (О.А. Дубасенюк) ⁵⁹, яка була розвинена в авторській технології О.Л. Шквир ⁶⁰, а саме реалізовано цільовий, мотиваційний, змістовий, діяльнісно-операційний, контрольно-оцінний компоненти у процесі підготовки майбутніх учителів до класного керівництва, а також у технології проектування виховної діяльності педагога (І.І. Коновальчук) ⁶¹.

З виховної проблематики розроблено *технології* формування: громадянських цінностей, що дало можливість розробити зміст, запровадити відповідні активні методи, форми та засоби (Л.В. Корінна) ⁶², гуманістичного ідеалу старшокласників (А.П. Вірковський) ⁶³. Також обґрунтовано технологію:

---

⁵⁴ Сікора Я. Б. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя інформатики засобами моделювання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сікора Ярослава Богданівна. – Житомир, 2010. – 263 с.

⁵⁵ Щерба Н. С. Підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів іншомовної стратегічної компетенції: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Щерба Наталія Сергіївна. – Житомир, 2009. – 343 с.

⁵⁶ Данильчук Л. О. Формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Данильчук Лариса Олексіївна. – Житомир, 2007. – 267 с.

⁵⁷ Маслак Л. П. Педагогічні умови формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Маслак Людмила Петрівна. – Житомир, 2010. – 323 с.

⁵⁸ Іванцова О. П. Застосування модульно-рейтингової системи у процесі фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у коледжах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Іванцова Оксана Петрівна. – Житомир, 2011. – 249 с.

⁵⁹ Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навч. посіб. : у 2-х ч. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2001. – Ч. 1 : Технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів. – 260 с.

⁶⁰ Шквир О. Л. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шквир Оксана Леонідівна. – Житомир, 2004. – 230 с.

⁶¹ Коновальчук І. І. Формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коновальчук Іван Іванович. – Київ, 1999. – 185 с.

⁶² Корінна Л. В. Формування громадянських цінностей старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Корінна Людмила Віталіївна. – Київ, 2005. – 226 с.

⁶³ Вірковський А. П. Формування гуманістичного ідеалу старшокласників у позанавчальній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Вірковський Анатолій Павлович. – Київ, 2002. – 240 с.

розв'язання педагогічних/виховних задач (О.А. Дубасенюк)⁶⁴, педагогічної взаємодії вчителя-вихователя і батьків у формуванні особистості підлітка з однодітної сім'ї (В.В. Капелюк)⁶⁵.

У систематизованому вигляді результати досліджень представлено у монографії, в якій проаналізовано загальні світові та вітчизняні інноваційні тенденції, інноваційні технології у процесі педагогічної освіти майбутніх учителів; виокремлено особливості розробки та впровадження їх у навчально-виховну діяльність; конкретизовано сучасні методики підготовки майбутнього фахівця; збагачено методики формування у старшокласників громадянських і моральних ціннісних орієнтацій та розумових здібностей⁶⁶.

Подальший науковий пошук призвів до виділення універсальної теоретико-методологічної парадигми підготовки і розвитку педагога, що передбачає дослідження концептуальних засад професійної підготовки педагога в умовах неперервної професійної освіти на різних етапах освітньої траєкторії. Розробка концептуальних засад педагогічної освіти сприяла підготовці не тільки майбутніх учителів, але й підготовці викладачів/фахівців навчальних закладів різного рівня акредитації і різних спеціальностей в умовах неперервної професійної освіти. Їх об'єднує існуюча система "людина-людина". Розглянемо різні аспекти цієї проблеми.

Підготовка майбутніх учителів до виховної роботи та актуальні проблеми виховної роботи у загальноосвітніх закладах

Визначений напрям висвітлено у дослідженні О.А. Дубасенюк⁶⁷, у якому на основі розробленої концептуальної моделі професійної виховної діяльності розроблено модель підготовки майбутніх педагогів до виховної роботи. Розроблені ідеї були розвинені у різних аспектах, зокрема досліджено проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до класного керівництва, його специфіку, уточнено базові поняття дослідження, професіограму класного керівника початкової школи, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено відповідну модель (мета, умови, зміст, форми організації навчального процесу, контроль, самоконтроль, професійне самовдосконалення) та авторську технологію, визначено критерії та рівні підготовки студентів до виконання функцій класного керівника. Останнє знайшло відобра-

---

⁶⁴ Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Імені Франка, 2010. – 272 с.

⁶⁵ Капелюк В. В. Формування особистості підлітка в однодітних сім'ях: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Капелюк Володимир Володимирович. – Херсон, 2007. – 213 с.

⁶⁶ Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : [монографія / за ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 564 с.

⁶⁷ Дубасенюк О. А. Професійна виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 192 с.; Дубасенюк О. А. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1994. – 187 с. ; Дубасенюк О. А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Житомир. держ. пед. ін-т, 1995. – 260 с. ; Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : [монографія] / О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.

ження у навчальному посібнику "Методика роботи класного керівника" (О.Л. Шквир)⁶⁸.

Досліджено процес зміст, структуру та методи формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій (О.М. Власенко), а також обґрунтовано систему моральних цінностей, яка має бути сформована у майбутніх педагогів. Визначено педагогічні умови ефективності розробленої моделі (цілісний підхід щодо організації процесу формування моральних цінностей, варіативність організаційних форм виховної діяльності та морального самовдосконалення студентів), критерії та рівні сформованості моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій. Запропоновано необхідний дидактичний супровід змістового, процесуального та управлінського компонентів технології формування моральних цінностей у майбутніх учителів⁶⁹.

Перспективним є дослідження проблеми формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність (І.І. Коновальчук), у якому визначено сутність, зміст, шляхи і засоби їх розвитку в процесі загальнопедагогічної підготовки вмінь проектувати виховну діяльність. Створена технологія формування вмінь, що базується на системі навчально-критеріальних проєктувальних завдань (гностичних, прогностичних, орієнтаційно-пошукових, структурно-змістовних, конструктивних, контрольно-оціночних), які відображають задачі, зміст і алгоритм педагогічного проєктування⁷⁰.

В останні роки актуалізується проблема підготовки майбутніх учителів до формування безпечної поведінки підлітків у позаурочній діяльності (Р.Ю. Васильєва). У процесі дослідження проаналізовано базові поняття; обґрунтовано педагогічні умови, критерії та рівні підготовки вчителів до формування безпечної поведінки підлітків; розроблено технологію їх реалізації в процесі вивчення дисциплін "Безпека життєдіяльності", "Основи охорони праці", спецкурсу "Підготовка майбутніх учителів до формування безпечної поведінки підлітків у позаурочній діяльності" з використанням активних методів навчання⁷¹.

Здійснено монографічне дослідження, в якому обґрунтовано філософські, психолого-педагогічні засади та ціннісні аспекти здоров'я та здорового способу життя, проаналізовано концептуальні положення і наукові підходи до дослідження здорового способу життя у конкретному напрямку – професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів. Розроблено та апробовано

---

⁶⁸ Шквир О. Л. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до класного керівництва: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шквир Оксана Леонідівна. – Житомир, 2004. – 230 с.

⁶⁹ Власенко О. М. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Власенко Ольга Миколаївна. – Херсон, 2005. – 227 с.

⁷⁰ Коновальчук І. І. Формування у майбутніх учителів умінь проектувати виховну діяльність: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коновальчук Іван Іванович. – Київ, 1999. – 185 с.

⁷¹ Васильєва Р. Ю. Підготовка майбутніх учителів до формування безпечної поведінки підлітків у позаурочній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Васильєва Регіна Юхимівна. – Житомир, 2010. – 272 с.

концептуальну модель, організаційно-педагогічні умови та методику професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до формування у підлітків здорового способу життя⁷².

Низка досліджень науковців школи присвячена **актуальним проблемам виховання** учнівської молоді. Серед них: дослідження з проблеми формування громадянських цінностей старшокласників ЗНЗ як сукупності способів і критеріїв, на базі яких учнями здійснюється оцінювання явищ суспільного життя, що закріплюються у суспільній свідомості суб'єкта у ході громадянської освіти і виховання. Формування громадянських цінностей старшокласників визначене як процес, що веде до певних змін у розвитку особистості в результаті передачі соціально-історичного досвіду та спільної діяльності учасників процесу громадянської освіти й громадянського виховання у загальноосвітньому навчальному закладі (Л.В. Корінна). Розроблена модель такої діяльності, яка вміщує наступні компоненти: цілемотиваційний (соціально-концептуальне, поетапне, оперативне цілепокладання); змістовий (відповідний зміст, форми і методи); емоційно-інтелектуальний (формування громадянських цінностей на рівні сприйняття, організації діяльності, оцінки). Результат застосування моделі відображено в системі громадянських цінностей старшокласників: громадянська надія, громадянська впевненість, громадянська мужність і самоповага, громадянська довіра та самооцінка⁷³.

Досліджено також процес формування гуманістичного ідеалу старшокласників у нових соціокультурних умовах, у яких нерідко домінують матеріально-прагматичні цінності (А.П. Вірковський). Виявлено духовно-моральні якості, що визначають змістовий аспект гуманістичного ідеалу (повага до людської гідності, доброта, співчуття, справедливість), а також інваріантні компоненти самоактивності особистості (здатність до саморозвитку, самовиховання, самоосвіти). У процесі експерименту застосовано комплекс активних методів: ділові ігри, педагогічні задачі, тренінги, диспути, гуманістично зорієнтовані технології самовдосконалення особистості. Розроблена й експериментально підтверджена теоретична модель та технологія формування гуманістичного ідеалу старшокласників⁷⁴.

Серед актуальних виховних проблем нагальною постає проблема ціннісних орієнтацій навчальної діяльності старшокласників, досліджена в історико-педагогічному контексті (кінець ХХ – початок ХХІ століття) (В.І. Слінчук). У роботі представлено стан проблеми, термінологічне поле "цінності", визначено динаміку системи ціннісних орієнтацій навчальної діяльності старшокласників у вітчизняній педагогічній теорії та практиці. Об-

---

⁷² Вознюк О. В. Організаційно-педагогічні засади формування здорового способу життя : монографія / О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк, Ф. М. Калінчук. – Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко, 2012. – 408 с.

⁷³ Корінна Л. В. Формування громадянських цінностей старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Корінна Людмила Віталіївна. – Київ, 2005. – 226 с.

⁷⁴ Вірковський А. П. Формування гуманістичного ідеалу старшокласників у позанавчальній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Вірковський Анатолій Павлович. – Київ, 2002. – 240 с.

ґрунтовано періодизацію розвитку системи ціннісних орієнтацій навчальної діяльності старшокласників відповідно до суспільно-політичних та педагогічних умов. Виявлено основні системоутворювальні компоненти моделі аксіологічно спрямованого навчально-виховного процесу. У процесі дослідження підготовлено методичний посібник "Уміння вчитися через призму ціннісних орієнтацій навчальної діяльності старшокласників"⁷⁵.

Цікавим і повчальним виявилось дослідження особливостей виховання підлітка з одnodітної сім'ї у вітчизняній та зарубіжній теорії й практиці (В.В. Капелюк). У результаті проведеного дослідження виділено типологію одnodітних сімей за такими критеріями (соціальний статус, матеріальне становище, рівень конфліктності, вік батьків, наявність близьких родичів, здоров'я дитини). Розроблено педагогічно зорієнтовану модель, технологію та зміст, форми і методи формування особистості підлітка з одnodітної сім'ї засобами родинного та шкільного виховання. Виявлено необхідні педагогічні умови: педагогічна освіта батьків, співробітництво, позиція рівноправності; різноманіття форм співпраці; створення груп підтримки тощо⁷⁶.

Виділимо ще один аспект цієї проблеми – підготовка **майбутніх фахівців до виховної роботи**. У цьому напрямі привертає увагу дослідження процесу формування готовності майбутніх офіцерів до організації виховної діяльності з військовослужбовцями строкової служби (Ю.Г. Корнійчук). Окреслена готовність тлумачиться науковцем як інтегроване системне утворення, що вміщує комплекс знань, умінь, навичок та особистісних якостей майбутнього офіцера, які характеризують його переконання, погляди, мотиви, почуття, ставлення та відношення до виховної діяльності. Такий підхід сприяв розробці відповідної структури з наступними компонентами: когнітивний (сукупність загальнокультурних, психолого-педагогічних, соціокультурних знань про сутність, специфіку і зміст виховної діяльності з військовослужбовцями); мотиваційно-ціннісний (усвідомлене ставлення майбутніх вихователів до організації виховної діяльності); поведінковий (комплекс умінь та навичок у досліджуваній сфері); рефлексивно-оцінний (спрямованість на пізнання й аналіз курсантом власної свідомості та діяльності). Визначено систему критеріїв, показників готовності курсантів ВВНЗ. Обґрунтовано необхідну технологію як сукупність педагогічних умов, принципів, етапів, форм, методів, послідовних і алгоритмізованих, спрямованих на оволодіння курсантами методикою організації виховної роботи [61].

Дещо іншого спрямування є дослідження О.В. Горай, яке присвячено проблемі підготовки майбутніх медичних сестер (фельдшерів) до санітарно-гігієнічного виховання та профілактичної роботи зі школярами. Базове понят-

---

⁷⁵ Слінчук В. І. Проблема формування ціннісних орієнтацій навчальної діяльності старшокласників загальноосвітньої школи у вітчизняній педагогічній теорії і практиці (кінець XX – початок XXI століття): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Слінчук Валентина Іванівна. – Житомир, 2010. – 272 с.

⁷⁶ Капелюк В. В. Формування особистості підлітка в одnodітних сім'ях: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Капелюк Володимир Володимирович. – Херсон, 2007. – 213 с.

тя розглядається як систематичний і цілеспрямований педагогічний вплив на особистість вихованця з метою формування у нього санітарно-гігієнічних знань, гігієнічно-правильної поведінки та вироблення життєвих навичок, установки на здоровий спосіб життя. Визначено структуру, критерії відповідної готовності медичних сестер та їх компоненти: ціле-мотиваційний, змістовий, практичний, рефлексивний та особистісний. Доведена ефективність моделі професійної підготовки фахівців до визначеного напрямку; у процесі навчання реалізовано спецкурс "Санітарно-гігієнічне виховання та профілактична робота зі школярами"; виявлено позитивну динаміку змін у показниках означеної підготовки під впливом розробленої моделі ⁷⁷.

Підготовка майбутніх учителів у процесі предметної спеціалізації. У цьому напрямі виокремлюється низка досліджень. Серед них проблема підготовки майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників у історико-педагогічному та сучасному контекстах (В.В. Танська). Обґрунтовано базові поняття, функціонально-структурну модель підготовки майбутнього вчителя біології, яка вміщує наступні компоненти: функціональні (діагностико-корегуючий, розвивально-проективний, стимулюючо-спонукальний, організаторський, контрольно-оцінний) та структурні (ціле-мотиваційний, інформаційний, діяльнісний, емоційно-ціннісний, творчо-пошуковий). Розроблено, експериментально підтверджена ефективність технології формування готовності майбутніх учителів біології до екологічної освіти старшокласників ⁷⁸.

Проаналізовано застосування методу проектів у процесі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземних мов (Ю.М. Жилиєва). Обґрунтовано необхідність урахування предметної спеціалізації майбутніх учителів іноземних мов у визначеному напрямі та доцільність використання методу проектів для підвищення її ефективності. Виділено систему знань, умінь та навичок, які складають компоненти професійно-педагогічної готовності майбутніх учителів іноземних мов та готовності до проектної діяльності. Визначено відповідні критерії та рівні сформованості такої готовності. Розроблено та експериментально перевірено технологію застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов ⁷⁹.

Актуальною постає проблема обґрунтування теоретичних засад забезпечення професійно спрямованого навчання предметів природничо-математичного циклу в медичних коледжах (В.А. Копетчук). Науковцем проаналізовано особливості організаційно-педагогічних умов професійно спря-

---

⁷⁷ Горай О. В. Підготовка медичних сестер (фельдшерів) до санітарно-гігієнічного виховання та профілактичної роботи зі школярами: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Горай Ольга Віцентіївна. – Житомир, 2012. – 315 с.

⁷⁸ Танська В. В. Підготовка майбутнього вчителя біології до екологічної освіти старшокласників: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Танська Валентина Володимирівна. – Житомир, 2006. – 278 с.

⁷⁹ Жилиєва Ю. М. Застосування методу проектів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів іноземних мов: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Жилиєва Юлія Миколаївна. – Житомир, 2012. – 261 с.

мованого навчання, розроблено модель, яка містить: відповідну структуру, соціально-особистісну мотивацію, ціннісні орієнтації, способи діяльності, рефлексію одержаного результату, дидактичні компоненти та етапи формування професійно спрямованого навчання. Експериментально підтверджено ефективність розробленої моделі⁸⁰.

До значущих віднесемо проблему формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу (О.Л. Башманівський). Проведене дослідження важливе для підготовки майбутніх учителів-філологів, оскільки науковець аналізує історію дидактики щодо формування інтелектуальних умінь, уточнює базові поняття; здійснює науковий аналіз змісту предметів мовно-літературного циклу та досліджує їх вплив на розвиток таких умінь. У роботі визначено структуру, ознаки, рівні сформованості зазначених вмінь; обґрунтовано необхідні дидактичні умови та діагностичну методику; запроваджено модель науково-методичне забезпечення формування інтелектуальних умінь у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу⁸¹.

Важливою постає проблема формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки (М.Б. Агапова). Досліджено історичні аспекти та методологічні засади розвитку професійних інтересів у сфері професійно-технічної освіти. Розроблено їх структуру та технологію впровадження у навчальний процес ПТНЗ⁸².

Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів. Цікавий пласт досліджень, присвячений розвитку творчих здібностей та обдарувань майбутніх учителів. О.Є. Антонова дослідила проблему розвитку обдарованості загалом та педагогічної обдарованості майбутнього вчителя зокрема. Автором ґрунтовно проаналізовано філософську, історичну, психологічну та педагогічну літературу у визначеному напрямі, здійснено порівняльний аналіз реалізації проблеми навчання і виховання обдарованих дітей та молоді у розвинених країнах світу, простежено основні тенденції у розвитку цієї проблеми, виокремлено загальні підходи, форми та методи цілеспрямованої роботи з обдарованою особистістю. Теоретично обґрунтовано модель педагогічної обдарованості, запропоновано методику навчання педагогічно обдарованих студентів⁸³.

---

⁸⁰ Копетчук В. А. Професійна спрямованість навчання предметів природничо-математичного циклу в медичному коледжі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Копетчук Валентина Анатоліївна. – Київ, 2009. – 252 с.

⁸¹ Башманівський О. Л. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Башманівський Олексій Леонідович. – Київ, 2009. – 254 с.

⁸² Агапова М. Б. Формування професійних інтересів учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Агапова Марина Борисівна. – Житомир, 2008. – 297 с.

⁸³ Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 456 с. ; Антонова О. Є. Теоретичні

Досліджено один з аспектів актуальної проблеми – підготовка майбутнього вчителя початкової школи до навчання інтелектуально обдарованих учнів (Ю.М. Клименюк). Уточнено поняття "обдарованість" та "інтелектуальна обдарованість"; проаналізовано моделі інтелектуальної обдарованості у науковій літературі. Запропоновано технологію підготовки майбутнього вчителя початкової школи до навчання інтелектуально обдарованих учнів на основі збагачення змісту традиційних курсів педагогіки та історії педагогіки; розроблено та запроваджено спецкурс "Підготовка вчителя до роботи з обдарованими учнями"; визначено перспективні напрями розвитку проблеми підготовки вчителя до навчання обдарованої молоді в Україні. Матеріали досліджень представлено у спільній монографії О.Є. Антонової та Ю.М. Клименюк⁸⁴.

З-поміж інших виділимо проблему підготовки майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів (Н.М. Колесник). Досліджено: історико-педагогічний аспект становлення художньо-технічної творчості учнів в Україні та за кордоном, базові поняття та наукові підходи до підготовки майбутніх учителів у досліджуваній сфері. Визначено художньо-технічний компонент у змісті професійної освіти вчителя. Створено відповідну модель (її компоненти: ціле-мотиваційний, інформаційний, дієво-практичний, організаторський, творчо-пошуковий, емоційно-ціннісний, рефлексивно-діагностичний, оцінно-результативний), виявлено критеріальні характеристики готовності майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів. Розроблено та впроваджено у навчальний процес ВНЗ ефективну технологію поетапної підготовки майбутніх учителів у визначеному напрямі⁸⁵.

Оригінальним є дослідження О.М. Піддубної, у якому проаналізовано розвиток та становлення народної художньої творчості. Окреслено теоретичні засади використання народної художньої творчості у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Визначено критерії, показники рівнів готовності студентів до визначеного виду педагогічної діяльності. Обґрунтовано та реалізовано ефективну модель фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами народної художньої творчості⁸⁶.

та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 472 с.

⁸⁴ Антонова О. Є. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи / О. Є. Антонова, Ю. М. Клименюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 263 с.

⁸⁵ Колесник Н. Є. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації художньо-технічної творчості учнів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Колесник Наталія Євгенівна. – Житомир, 2007. – 335 с.

⁸⁶ Піддубна О. М. Народна художня творчість у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Піддубна Оксана Михайлівна. – Житомир, 2010. – 280 с.

Представлено нове практичне вирішення актуальної проблеми формування творчої активності вчителів музики засобами комп'ютерних технологій (В.В. Луценко). На основі філософських, психолого-педагогічних, музикознавчих джерел, практичного досвіду визначено поняття "творча активність майбутнього вчителя музики". Виявлено шляхи застосування комп'ютерних технологій в освіті та у підготовці майбутнього вчителя музики, визначено зміст поняття "музично-комп'ютерні технології". Обґрунтовано принципи, педагогічні умови, етапи, методи та розроблено модель, критерії, показники, поетапну методику формування творчої активності майбутнього вчителя музики, спрямовану на набуття досвіду усвідомленої творчої діяльності засобами музично-комп'ютерних технологій⁸⁷.

Окремі дослідження присвячені вивченню регіональних історико-педагогічних проблем. Так, у дослідженні Н.М. Бовсунівської здійснено історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку шкільної музичної освіти на Волині. Виявлено особливості змісту музичної освіти у навчальних закладах регіону; проаналізовано взаємозв'язок музичної освіти та просвітницького життя Волинської губернії; розкрито музично-педагогічну діяльність відомих музикантів, педагогів, співаків, композиторів XIX – початку XX століття; виокремлено дидактичну та методичну специфіку окремих музичних навчальних закладів Волинської губернії⁸⁸.

Актуальна проблема **підготовки майбутніх учителів/фахівців до міжособистісної взаємодії** суб'єктів освіти висвітлено різноаспектно: проаналізовано основні напрями та підходи до вивчення проблеми підготовки майбутнього вчителя до *міжособистісної взаємодії* у ситуації конфлікту (Ю.О. Костюшко); розроблено модель конструктивної міжособистісної взаємодії у конфліктній педагогічній ситуації; теоретично обґрунтовано педагогічні умови та критерії визначення рівнів готовності студентів у цьому напрямі⁸⁹.

Досліджено теоретичні засади проблеми педагогічного забезпечення *розвивальної взаємодії* вчителя та учня у процесі особистісно орієнтованого навчання. Обґрунтовано модель, педагогічні умови та систему організації особистісно орієнтованого навчання, концептуальною ідеєю якого є суб'єкт-суб'єктна взаємодія головних учасників навчально-виховного процесу (С.Л. Яценко)⁹⁰. Визначено педагогічні умови та розроблено модель, критерії, їх показники та рівні підготовки майбутніх екологів до міжкультурної ко-

---

⁸⁷ Луценко В. В. Формування творчої активності майбутніх учителів музики засобами комп'ютерних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Луценко Віктор Васильович. – Житомир, 2009. – 252 с.

⁸⁸ Бовсунівська Н. М. Розвиток шкільної музичної освіти на Волині (кінець XIX – початок XX ст.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Бовсунівська Наталія Миколаївна. – Житомир, 2004. – 231 с.

⁸⁹ Костюшко Ю. О. Педагогічні особливості підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Костюшко Юрій Олексійович. – Житомир, 2005. – 263 с.

⁹⁰ Яценко С. Л. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання учнів у гімназії: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Яценко Світлана Леонідівна. – Житомир, 2005. – 259 с.

мунікації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (Н.В. Захарчук). Доведена ефективність поетапного впровадження розробленої моделі та відповідного спецкурсу в навчальний процес ВТНЗ ⁹¹.

У цьому напрямі проведено ряд досліджень проблеми формування готовності студентів медичних коледжів до взаємодії у професійній діяльності. Зокрема, обґрунтовано теоретичні засади, авторську модель, зміст, визначено структурні компоненти, показники й рівні сформованості підготовки майбутніх медичних працівників до комунікативної взаємодії; розроблено та реалізовано у практиці діяльності медичних навчальних закладів відповідний спецкурс (С.Д. Поплавська) ⁹². Досліджено проблему підготовки студентів медичних спеціальностей до професійної взаємодії засобами моделювання комунікативних ситуацій (Н.В. Шигонська). Визначено сутність професійної взаємодії медичних працівників як цілеспрямований, соціально-зумовлений, динамічний процес безпосереднього або опосередкованого, одночасного впливу медичного працівника та пацієнта один на одного під час надання медичної послуги при спрямовуючій ролі медичного фахівця; розроблено структуру готовності медичних працівників до професійної взаємодії. Експериментально доведена ефективність створеної технології, в основу якої покладено спецкурс "Основи професійної взаємодії медичних працівників" та використання методу моделювання ⁹³.

Продовжує досліджувати проблему взаємодії Н.В. Гагіна, яка проаналізувала аспект формування вмінь конструктивної взаємодії в ситуації конфлікту майбутніх менеджерів. Останнє тлумачиться як суб'єкт-суб'єктний міжособистісний контакт гуманістичної спрямованості, що ґрунтується на відповідних уміннях, певний рівень сформованості яких забезпечує реалізацію компетентної з конфліктологічної точки зору діяльності щодо виявлення причин та продуктивного розв'язання конфлікту. Уточнено сутність, структуру, особливості та вміння конструктивної взаємодії (організаторські, аналітичні, комунікативні, рефлексивні, регулятивні, проектувальні), виявлено її функції в ситуації конфлікту. Виокремлено відповідні вміння, критерії їх оцінювання та рівні сформованості. Обґрунтовано педагогічні умови (діалогічні, методичні та кооперативного навчання),

---

⁹¹ Захарчук Н. В. Підготовка майбутніх екологів до міжкультурної комунікації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Захарчук Наталія Василівна. – К., 2011. – 251 с.

⁹² Поплавська С. Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Поплавська Світлана Дмитрівна. – Житомир, 2009. – 266 с.

⁹³ Шигонська Н. В. Підготовка студентів медичних спеціальностей до професійної взаємодії засобами моделювання комунікативних ситуацій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шигонська Наталія Вікторівна. – Житомир, 2011. – 246 с.

модель формування в майбутніх менеджерів умінь конструктивної взаємодії в ситуації конфлікту. Експериментально доведена їх ефективність⁹⁴.

Залишається вельми актуальною для Житомирщини проблема наслідків ЧАЕС, що позначається і на сфері взаємин суб'єктів освіти. У такому напрямі здійснено ряд досліджень. Вивчено проблему педагогічної корекції порушень у спілкуванні підлітків зони радіологічного контролю (ЗРК) в умовах лікувально-оздоровчого центру (І.В. Літяга). Обґрунтовано базові поняття, складові педагогічної корекції (корекційне навчання, корекційне виховання, корекційний розвиток), що здійснюється в навчально-виховному процесі лікувально-оздоровчих закладів. Побудована загальна стратегія взаємодії та її реалізація під час спілкування, що сприяє зміні поведінки, ціннісно-мотиваційної сфери та особистісно-змістових утворень партнера. Розроблена та впроваджена у практику автором відповідна модель дозволяє стверджувати, що ефективність педагогічної корекції залежить від її поетапного здійснення, а саме: діагностики (виявлення порушень у сфері спілкування підлітків ЧЗ, створення мотиваційної основи їх усунення); суто корекції (виправлення виявлених недоліків), реконструкції (включення підлітків у різні види діяльності), профілактики (дії медичних працівників, психологів); оцінки (перевірка досягнення позитивних змін під впливом корекційних заходів на сферу спілкування підлітків), а також одночасного їх узгодження на особистісному, мікрогруповому, структурному та мегарівнях. Зміст педагогічної корекції передбачає оволодіння педагогами методами педагогічної корекції відповідно до виділених етапів⁹⁵.

У визначеному аспекті здійснено дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до виховання гуманних взаємин учнів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю (Т.П. Москвіна). Останнє розглядається як цілеспрямована двостороння взаємодія вихователя та вихованця, спрямована на усвідомлення вихованцем своєї захищеності на основі формування таких властивостей та якостей особистості, як визнання цінності людини, її права на життя й щастя, почуття довіри, чуйності тощо. Розкрито особливості роботи лікувально-оздоровчих закладів для дітей цієї категорії. Обґрунтовано структуру виховної діяльності вчителя, спрямованої на формування гуманних взаємин учнів початкових класів ЗРК. Розроблено методичну систему підготовки майбутніх учителів початкових класів у визначеній сфері та доведена її ефективність⁹⁶.

---

⁹⁴ Гагіна Н. В. Педагогічні умови формування у майбутніх менеджерів умінь конструктивної взаємодії у ситуації конфлікту: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Гагіна Наталія Вікторівна. – Житомир, 2011. – 275 с.

⁹⁵ Літяга І. В. Педагогічна корекція порушень у спілкуванні підлітків зони радіологічного контролю (в умовах лікувально-оздоровчого закладу): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Літяга Інна Володимирівна. – Київ, 2002. – 225 с.

⁹⁶ Москвіна Т. П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до виховання гуманних взаємин учнів у лікувально-оздоровчих закладах зони радіологічного контролю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Москвіна Тетяна Пилипівна. – Житомир, 2005. – 261 с.

У контексті ідеї неперервної професійної освіти не втрачає актуальності **проблема організації самостійної роботи**. У зв'язку з цим акцентована увага на організацію самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу (Н.Г. Сидорчук). Проаналізовано стан проблеми в її історичному розвитку, базові поняття дослідження; теоретично обґрунтовано модель самоосвітньої діяльності вчителя та передумови підвищення її продуктивності. Розроблена та експериментально перевірена технологія формування самоосвітньої діяльності студентів ВПНЗ, що сприяє оволодінню студентами методами самостійної роботи як одного із засобів формування продуктивної самоосвітньої діяльності, класифікованих залежно від рівня їх самоосвітньої активності. Така класифікація дозволяє застосовувати їх на виділених адаптивному, активного формування, трансформуючому етапах організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу⁹⁷.

У цьому ж напрямі досліджено проблему підвищення продуктивності самостійної роботи студентів у процесі вивчення предметів природничо-математичного циклу в коледжах технічного профілю (О.М. Королук). З'ясовано сутність базових понять, визначено функції самостійної роботи та її особливості в технічних коледжах. Виявлено індивідуально-типологічні характеристики студентів, досліджено їх прояв у навчальній діяльності, обґрунтовано педагогічні умови її диференціації в коледжах (діагностування властивостей та типологічний розподіл студентів; створення методичного забезпечення; дійове управління на всіх етапах її організації; розвиток позитивної мотивації самостійного навчання; сприятлива атмосфери на заняттях, партнерська взаємодія суб'єктів освіти). Розроблено й експериментально перевірено модель диференціації самостійної роботи студентів у визначеному напрямі, що враховує соціальне замовлення, мету, структурні й функціональні складові, диференціацію її змісту, різні види та методи; відповідні педагогічні умови, реалізацію процесу організації й результат. Все це сприяло підвищенню продуктивності самостійної роботи студентів коледжів, а також підготовки спеціалістів, здатних до самостійного вирішення виробничих завдань⁹⁸.

Проблема фахової підготовки майбутніх спеціалістів має свої особливості, які потребують спеціального дослідження. Нагальною виявилася проблема застосування модульно-рейтингової системи навчання у процесі фахової підготовки у коледжах (О.П. Іванцова). Розкрито сутність модульно-рейтингової системи навчання, переваги новітньої технології та стан розроб-

---

⁹⁷ Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів у процесі вивчення предметів педагогічного циклу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Сидорчук Нінель Герандівна. – Київ, 2001. – 218 с.; Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів: теорія та технологія формування : [монографія] / Н. Г. Сидорчук . – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 168 с.

⁹⁸ Королук О. М. Диференціація самостійної роботи студентів коледжів технічного профілю в процесі вивчення природничо-математичних дисциплін: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Королук Олена Миколаївна. – Житомир, 2008. – 228 с.

леності проблеми у визначеному напрямі. Розроблено модель побудови навчального процесу коледжу за модульно-рейтинговою системою. Визначено та обґрунтовано педагогічні умови ефективного впровадження такої системи⁹⁹. Також досліджено комплекс педагогічних умов та педагогічної технології професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі (І.Д. Бойчук). Проаналізовано процес становлення системи фармацевтичної освіти в Україні в її історичному розвитку. Теоретично обґрунтовано модель та необхідні організаційні, методичні та психолого-педагогічні умови професійної підготовки фармацевтів, визначено її структурні та функціональні компоненти. Розкрито структуру професійної компетентності фармацевта, визначено критерії і рівні її сформованості. Експериментально перевірено виявлені умови та технологію професійної підготовки майбутнього фармацевта¹⁰⁰.

Проведено ряд досліджень, у яких аналізуються нестандартні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців. Зокрема, привертає увагу проблема формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю (Л.О. Данильчук). У цьому напрямі розроблено відповідна цілісна модель, що включає такі складові: спеціальну та прикладну (габітарний імідж, сигнальний комплекс, мовний етикет), яка проявляється через соціальну перцепцію. Створена продуктивна технологія формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців визначеного профілю, сутність якої полягала у створенні ситуативної практико спрямованої методики навчання. Остання пов'язана з реальними професійними ситуаціями, які узагальнено у навчальних посібниках автора "Основи іміджу та етикету", "Іміджмейкер", "Імідж. Презентація"¹⁰¹.

Однією з актуальних і малорозроблених є проблема професійної етики персоналу центру обслуговування абонентів мобільного зв'язку (Д.С. Вербівський). У визначеному напрямі проаналізовано категоріально-поняттєвий апарат дослідження, визначено психолого-педагогічні, професійні та спеціальні умови ефективності формування професійної етики в процесі виробничого навчання дорослих. Доведено, що високий рівень сформованості морально-етичних якостей працівників є важливим чинником підвищення продуктивності праці та загального успіху компаній мобільного зв'язку. Обґрунтовано і розроблено функціональну модель формування професійної ети-

---

⁹⁹ Іванцова О. П. Застосування модульно-рейтингової системи у процесі фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у коледжах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Іванцова Оксана Петрівна. – Житомир, 2011. – 249 с.

¹⁰⁰ Бойчук І. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фармацевтів у коледжі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бойчук Ірина Дмитрівна. – Житомир, 2009. – 280 с.

¹⁰¹ Данильчук Л. О. Формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Данильчук Лариса Олексіївна. – Житомир, 2007. – 267 с.

ки персоналу центрів обслуговування абонентів, реалізовано її в діяльності "Корпоративної школи професійної етики" ¹⁰².

Прикладний аспект дослідження науковців школи передбачає створення сучасного навчально-методичного забезпечення. Ведеться постійна робота з впровадження розроблених концептуальних моделей, технологій, методичних систем, педагогічних умов у навчальних процес ВНЗ. Створено науково-методичне забезпечення відповідно до державних освітніх стандартів вищої педагогічної освіти, із урахуванням програм педагогічних курсів, а також інноваційних тенденцій у педагогічній теорії та практиці. Навчальні посібники також ґрунтуються на розробленій концептуальній моделі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів (О.А. Дубасенюк) ¹⁰³, а також створеній моделі базових знань з педагогіки (О.Є. Антонова) ¹⁰⁴. Видруковано такі навчальні посібники: з курсу педагогіки ¹⁰⁵, з історії педагогіки ¹⁰⁶, методики викладання педагогіки ¹⁰⁷, технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів ¹⁰⁸, методології та методів науково-педагогічного дослідження ¹⁰⁹, етнопедагогіки, словники ¹¹⁰. С.С. Вітвицькою розроблено сучасне методичне забезпечення для педагогічної підготовки магістрів: підручник з основ педагогіки вищої школи, практикум з педагогіки

---

¹⁰² Вербівський Д. С. Формування професійної етики персоналу центру обслуговування абонентів мобільного зв'язку: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Вербівський Дмитрій Сергійович. – Житомир, 2012. – 292 с.

¹⁰³ Дубасенюк О. А. Концептуальні положення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя / О. А. Дубасенюк // Проблеми освіти у Польщі та Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 квітня 2009 р., Київ–Житомир / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – К. : КІМ, 2009. – С. 174–183. ; Іванцова О. П. Застосування модульно-рейтингової системи у процесі фахової підготовки студентів економічних спеціальностей у коледжах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Іванцова Оксана Петрівна. – Житомир, 2011. – 249 с.

¹⁰⁴ Антонова О. Є. Формування у майбутніх учителів базових знань з педагогіки: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Антонова Олена Євгенівна. – К., 2000. – 247 с.; Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування : [монографія] / О. Є. Антонова. – [вид. 2-ге, доп.] – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 270 с.

¹⁰⁵ Практикум з педагогіки : навч.-метод. посіб. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 432 с. ; Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. / Н. В. Якса. – К. : Знання, 2006. – 354 с.; Сидорчук Н. Г. Організація самоосвітньої діяльності майбутніх учителів: теорія та технологія формування : [монографія] / Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2004. – 168 с.

¹⁰⁶ Історія педагогіки / [за ред. проф. М. В. Левківського, докт. пед. наук О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Вид-во Житомир. держ. пед. ун-ту, 1999. – 336 с.

¹⁰⁷ Дубасенюк О. А. Методика викладання педагогіки : навч. посіб. / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова. – [2-ге вид., доп.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 376 с.

¹⁰⁸ Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навч. посіб. : у 2-х ч. / [за заг. ред. О. А. Дубасенюк]. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2001. – Ч. 1 : Технології загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів. – 260 с.

¹⁰⁹ Методологія наукової діяльності : навч. посібник / [Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська, О. В. Вознюк, О. А. Дубасенюк та ін. ; за ред. проф. Д. В. Чернілевського]. – [вид. 2-ге, допов.]. – Вінниця : Вид-во АМСКП, 2010. – 484 с.

¹¹⁰ Тезаурус з проблеми міжкультурної взаємодії : словник / [автор-укладач Якса Н. В.]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 164 с.

вищої школи¹¹¹. Всі представлені науково-методичні видання отримали Гриф МОН України. Зміцнюються зв'язки з науковими закладами Житомирщини. Стали традиціями проведення регіональних семінарів, круглих столів "Педагогічна наука – практиці" (м. Новоград-Волинський, м. Радомишль, м. Коростень та ін.), на яких науковці знайомлять педагогів із сучасними науковими здобутками.

Усього за період існування наукової школи було опубліковано біля 2000 наукових та науково-методичних праць, з них: 50 монографій, 97 навчальних посібників та науково-методичних збірників, 205 методичних рекомендацій і близько 1500 статей, з них значна частина надрукована у фахових виданнях.

У складі наукової школи продовжують працювати: з 1999 р. науково-методична лабораторія "Педагогічна підготовка студентів магістратури", (керівник – проф. С.С. Вітвицька), з 2003 р. Науково-методичний центр роботи з обдарованою студентською молоддю (директор центру – проф. О.Є. Антонова), з 2007 р. Поліський інноваційний центр освіти та розвитку (керівник – доц. Ю.О. Костюшко), з 2004 р. науково-дослідна лабораторія "Акмеологія освіти" (керівник – доц. Н.Г. Сидорчук), з 2005 р. науково-методична лабораторія "Освітньо-виховна система Полісся" (керівник проф. О.С. Березюк)¹¹².

Продуктивно функціонують дві міжвідомчі лабораторії на базі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Житомирського державного університету імені Івана Франка (за спільною угодою): а) лабораторія "Громадянський розвиток особистості професіонала" – координаторами діяльності Лабораторії є завідувач відділу андрагогіки ШООН НАПН України, професор Л.Б. Лук'янова та доцент ЖДУ ім. І. Франка О.В. Вознюк; б) лабораторія "Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії". Координаторами діяльності лабораторії є завідувач відділу теорії та історії педагогічної майстерності ШООН НАПН України, професор М.М. Солдатенко та доцент ЖДУ ім. І. Франка І.І. Коновальчук.

---

¹¹¹ Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підруч. за модульно-рейтинговою системою навчання для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літ-ри, 2006. – 316 с.; Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / С. С. Вітвицька. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2009. – 440 с.; Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури за модульно-рейтинговою системою навчання / С. С. Вітвицька. – Житомир : ЖДУ, 2005 – 398 с.

¹¹² Становлення наукової школи "Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів" Житомирського державного університету імені Івана Франка // Модернізація освіти у контексті євроінтеграційних процесів: історико- педагогічний процес : [монографія / [авт. кол. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук, Н. В. Якса, В. Є. Єремєєва, Т. П. Москвіна, Л. О. Данильчук, М. Б. Агапова та інші / за заг. ред. Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С. 9–23.; Копетчук В. А. Професійна спрямованість навчання предметів природничо-математичного циклу в медичному коледжі: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Копетчук Валентина Анатоліївна. – Київ, 2009. – 252 с.

*Дубасенюк О. А. Житомирська науково-педагогічна школа:
історія, здобутки, перспективи*

На базі кафедри педагогіки ЖДУ та двох міжвідомчих лабораторій спільно з ІООД НАПН України у 2011 р. проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію з міжнародною участю на тему "Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії". Продовжують розвиватися наукові зв'язки з Санкт-Петербурзькою академією акмеологічних наук (Росія) та Українською академією акмеологічних наук (Київський університет імені Бориса Грінченка). Науковці школи брали участь у ряді міжнародних науково-практичних конференцій "Акмеологія – наука ХХІ століття".

ЖДУ ім. Івана Франка став співзасновником Академії міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, три доктори наук, професори (О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, Н.В. Якса) є дійсними членами Академії, 8 кандидатів наук, професори, доценти ЖДУ (С.С. Вітвицька, І.І. Коновальчук, О.В. Вознюк, О.Є. Березюк, Н.Г. Сидорчук, В.І. Слінчук, М.Б. Агапова, В.А. Ковальчук) – член-кореспондентами Академії. Науковці школи спільно з НДІ НАПН України, Вінницьким соціально-економічним інститутом Університету "Україна" провели низку міжнародних науково-практичних конференцій з проблеми розвитку духовної культури особистості та креативних освітніх технологій, яку організувала Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Відзначимо, що у 2011 році отримано Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації – наукового журналу "Креативна педагогіка".

Продовжують розвиватися науково-методичні зв'язки з навчальними закладами навчально-науково-виробничого Комплексу "Полісся", який охоплює понад 20 навчальних закладів Житомирщини, зокрема з Житомирським обласним педагогічним ліцеєм, на базі якого спільно з Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України організована Академія педагогічної майстерності. Крім того, видрукувано ряд збірників науково-методичних праць спільно з членами ННВ комплексу "Полісся", в якому висвітлюються проблеми підвищення якості освіти у вищих і середніх навчальних закладах та впровадження інноваційних процесів у педагогічну практику в контексті євроінтеграційних процесів. Проводяться всеукраїнські науково-практичні конференції. Результати діяльності наукової школи було неодноразово представлено на міжнародних виставках, де отримано золоті медалі. Так, у 2012 році науковцями школи отримано золоту медаль на Третій Міжнародній виставці "Сучасні заклади освіти – 2012" за вагомий внесок у діяльність вищого навчального закладу з підвищення якості підготовки фахівців.

У дослідженнях науковців школи важливе місце займає полонійська тематика та міжнародна україно-польська співпраця, яка здійснюється в декількох напрямках: вивчення наукових праць польських учених у сфері філософії освіти, дидактики, теорії й методики виховання, професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів; проведення досліджень із полонійської тематики, зокрема порівняльні дослідження особливостей педагогічної освіти в Україні та Польщі; організовано україно-польські та польсько-українські наукові форуми (міста Київ, Варшава, Краків, Житомир, Черкаси, Хмельницький), видаються науковий часопис «Українська полоністика» та спільні збірники наукових праць (О.А. Дубасенюк, О.Є. Антонова, С.С. Вітвицька, Н.В. Якса, О.В. Вознюк, О.Б. Слоньовська та ін); Науковці школи постійно друкуються у польсько-українському та україно-польському щорічнику – Професійна освіта: педагогіка і психологія / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало¹¹³. Під керівництвом науковців школи студенти брали участь у конкурсі на інноваційну статтю в рамках міжнародного проекту "Науковий дебют 2011". Провідна тема конкурсу – "Сталий розвиток", наукові статті 8 студентів отримали схвальну оцінку, троє студентів (О. Антонов, Г. Мазур, Л. Лозовська) брали участь у завершальному етапі конкурсу у Варшаві.

---

¹¹³ Дубасенюк О. А. Педагогічні умови ціннісно орієнтованої професійної підготовки майбутніх учителів / О. А. Дубасенюк // Професійна освіта: педагогіка і психологія : Польсько-український, україно-польський щорічник / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало, – Ченстохова–Київ, 2011. – Вип. XIII. – С. 162–166.; Dubaseniuk O. Problemy uczelni wyższych ns Ukrainie w kontekście postanowień Deklaracji Bolońskiej / O. Dubaseniuk, P. Povidayko // Poszukiwanie modelu szkoły wyższej w procesie integracji z unią europejską / Praca zbiorowa pod redakcją naukową Jerzego Mączyńskiego i Jolanty Zamorskiej. – Legnica, 2006. – P. 63–68.; Dubaseniuk O. A. Przygotowanie pedagogiczne nauczycieli w systemie kształcenia uniwersyteckiego / O. A. Dubaseniuk // Ewolucja kwalifikacji nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych. – Copyright by Instytut Technologii Eksploatacji. – Państwowy Instytut Badawczy. – Radom, 2007. – P. 152–155.

Крім того продовжується співпраця з Міжнародною академією акмеологічних наук (Росія, м. Санкт-Петербург) – участь у щорічних наукових сесіях з проблеми акмеології освіти; з Оломоуцьким університетом (Чехія).

Таким чином, науковцями школи проведено значну роботу в напрямі збагачення теорії і методики професійної освіти, теорії і методики виховання.

Перспективні напрями дослідження Житомирської науково-педагогічної школи: подальша розробка теоретико-методологічних засад професійно-педагогічної освіти, теоретичні і методичні основи проблеми особистісного і професійного розвитку майбутніх учителів, духовно-моральні засади розвитку майбутніх фахівців, проблема обдарованості у сучасному вимірі, теоретичні й методичні основи професійної підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах варіативності освітньо-виховних систем, розробка інноваційних педагогічних технологій, теоретичні й методичні засади розвитку креативної освіти в системі неперервної професійної освіти, етнопедагогічний компонент освітньо-виховних систем України та ін.